

УДК 334.012.64

О. І. Дума,
асистент кафедри АФМ, Національний університет «Львівська політехніка»
І. С. Паньків,
студент, Національний університет «Львівська політехніка»

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

O. I. Duma, I. S. Pankiv

CHALLENGES AND PROSPECTS IN DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM SIZE ENTERPRISES IN UKRAINE

Проаналізовано виклики та перспективи розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні. Виявлено ключові недоліки законодавства, оподаткування, кредитування та державної політики щодо МСП. За результатами проведеного дослідження виявлено наявність значних бар'єрів у розвитку МСП в Україні. Розроблено рекомендації щодо покращення ділового клімату та активності МСП.

The challenges and prospects of small and medium size enterprises (SME) development in Ukraine are analyzed. The key shortcomings of legislation, taxation, lending and state policy regarding SME are revealed. According to the results of the study, there were significant barriers to the development of SMEs in Ukraine. Recommendation as for improvement of business climate and activity of SME has been developed.

Ключові слова: *розвиток підприємництва, мале та середнє підприємництво (МСП, оподаткування бізнесу, ділова активність, фактори впливу, рекомендації з розвитку МСП, роль МСП у сталому розвитку економіки.*

Key words: *entrepreneurship development, small business, business taxation, business activity, factors of impact, recommendations for SME business development, the role of SME in sustainable development of the economy.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі ринкового трансформування економіки України одним із головних чинників стабільності досягнутих позитивних соціально-економічних тенденцій у державі є забезпечення сталого економічного зростання та розвитку соціальної сфери. Це може бути реалізовано на основі мобілізації й ефективного використання всього комплексу ресурсів. Серед шляхів зміцнення економіки слід визнати значну роль розвитку МСП. Ринкові трансформаційні процеси економіки України після здобуття незалежності та правове врегулювання питань приватної власності відродили в Україні активну підприємницьку діяльність. За цих умов провідною формою господарювання стає малий бізнес як особливий вид господарської діяльності та один із важелів формування і функціонування національної економіки. Тому проблема подолання викликів у розвитку МСП та досягнення практичних результатів є актуальною і потребує ретельного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми побудови ефективної системи регулювання для суб'єктів МСП належить до кола наукових інтересів таких українських дослідників, як С. Колько, Л. Бабич, А. Базиліук, Ф. Бутинець, О. Василик, В. Вишневський, М. Вдовиченко, А. Возняк, А. Гальчинський, В. Геєць.

Однак, попри значну кількість наукових праць в цьому напрямі, малодослідженими залишаються сучасні особливості управління малим підприємництвом в умовах значної мінливості податкового законодавства та економічної кризи, а також питання щодо законодавчого регулювання даної сфери бізнесу в Україні.

Постановка цілей. Метою дослідження є виявлення викликів у розвитку МСП в Україні та розроблення рекомендацій для МСП та державних органів влади щодо забезпечення сталого поступального розвитку МСП та розвитку національної економіки загалом. Дослідження викликів МСП передбачало аналіз поточного стану розвитку МСП в Україні та розроблення рекомендацій, які дадуть змогу посилити розвиток МСП в Україні та зробити його більш конкурентоспроможним.

Виклад основного матеріалу. Роль МСП складно переоцінити через її значний вплив на сталий розвиток економіки країни. За даними статистики ЄС [10] більше 60 % доданої вартості в економічній системі формується за рахунок МСП. Розвинутий малий та середній бізнес - це ознака прогресивної економіки. Саме так вважають в передових країнах світу. Тому більшість політичних та економічних програм відштовхуються від принципу "Think first small" ("Спочатку думай про малих") [8]. Актуальність даної теми пов'язана з вдосконаленням форм і методів державного регулювання МСП. Малий бізнес мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, застосовує нові технології, створює додаткові робочі місця для населення, розвиває конкуренцію на ринку, а також підвищує гнучкість ринкової економіки [9].

Мале підприємництво робить значний вклад у зростання ВВП країни та покращення добробуту населення. У табл. 1 відображено обсяг реалізованої продукції підприємствами в Україні, та наведено інформацію щодо частки малих підприємств у загальному обсязі. [12]

Таблиця 1.
Обсяг реалізованої продукції підприємствами за 2012-2016 рр.

Рік	Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), млн.грн.				Частка малих підприємств у % до загального обсягу
	Великі	Середні	Малі	Усього	
2012	1761086,0	1769430,2	672653,4	4203169,6	16,0
2013	1717391,3	1662565,2	670258,5	4050215	16,5
2014	1742507,9	1723151,5	705000,5	4170659,9	16,9
2015	2053189,5	2168764,8	937112,8	5159067,1	18,2
2016	2391454,3	2668695,7	1177385,2	6237535,2	18,9

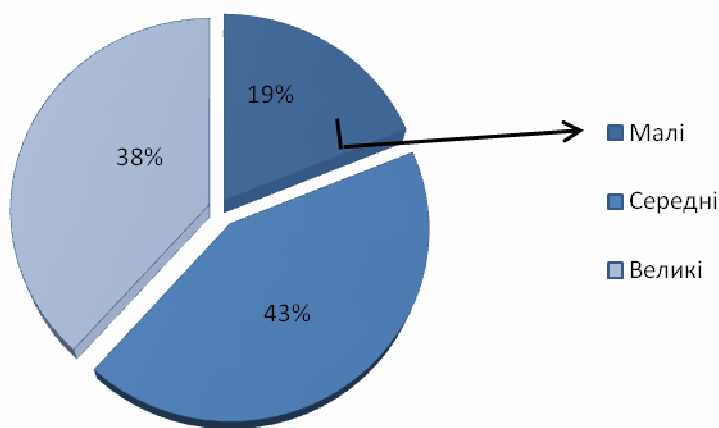

Рис. 1. Питома вага малих підприємств у обсязі реалізованої продукції за 2016 рік

У розвинених країнах частка виробленої продукції малими підприємствами сягає близько 40 %. Це свідчить, що український малий бізнес потребує реформи підходу до його підтримки та регулювання. Розглянемо детальніше основні проблеми малого та середнього бізнесу в Україні. За даними Інститут економічних досліджень (ІЕД) визначено об'єктивні причини, що стримують розвиток малого та середнього підприємництва в Україні [11] (рис.2).

Рис. 2. Причини що стримують розвиток МСП в Україні

Гальмування розвитку МСП в Україні здійснюється низкою проблем та викликів, які ми розділили на проблеми впливу держави та виклики економічного середовища:

До проблем впливу держави слід віднести:

1. Недосконалість податкової системи. Вона проявляється через значне податкове навантаження на бізнес (більше 40% доходу) та непрозорість (бюрократизацію) процесів адміністрування податків. Серед причин відсутності України у списку прямих інвестицій для інвесторів з-за кордону є незрозумілість податкової системи в Україні та її складність. Цей фактор визначений нами як найбільш значущий, оскільки він, по-перше, стримує появу нових підприємств та залучення інвестицій, по-друге, стимулює появу тіньової економіки та явища «подвійної бухгалтерії». МСП «в тіні» не мають доступу ні до фінансової системи, ні до державних програм підтримки МСП, ні до захисту зі сторони правоохоронних органів. Натомість тіньові підприємства підживлюють систему корупції в країні через неофіційні платежі представникам правоохоронних органів для отримання хоча б якогось захисту.

2. Значний рівень корупції в країні. В Україні існують умови ведення бізнесу із значними неформальними платежами і витратами. Бюрократизована податкова системи стимулює власників МСП здійснювати «платежі» представникам ДФС для ухилення від сплати податків, значна кількість вимог (частину яких можна просто відмінити) від різних контролюючих органів, стимулює МСП здійснювати «платежі» представникам цих органів для уникнення перевірок, «платежі» правоохоронним органам для отримання «неформального» захисту тіньового підприємства.

3. Кризовий стан економіки України. Значне скорочення ділової активності та не прогнозованість економічної ситуації призводить не тільки до скорочення приросту нових МСП, але і до банкрутства існуючих.

4. Слабкий вплив державної підтримки МСП. В основному це пов'язано із декларативністю такої підтримки та непрозорістю її отримання.

5. Відсутність захищеності від посягань на прибутки та майно МСП (загроза рейдерства).

До викликів економічного середовища ми відносимо:

1. Недостатність стартового капіталу для повноцінного розвитку МСП. Значна частка МСП в Україні створені за рахунок капіталу, який є достатнім для виживання та функціонування підприємства в ринкових умовах. В такій ситуації необхідність в інвестуванні для сталого розвитку МСП не забезпечується. З іншого боку слабкий стартовий капітал не дає можливості у перспективі залучати інвестиції або кредити на розвиток під заставу майна підприємства, що обмежує можливості масштабування МСП.

2. Культура підприємництва в Україні, яка знаходиться під значним впливом колишньої комуністичної системи та «економічної анархії» 90-х років ХХ ст. в Україні. Суспільство в Україні в значній мірі сформоване під впливом комуністичного минулого, яке пропагувало колективізм, страх перед державою та ненависть до капіталізму (підприємництва), а підприємництво будується на засадах індивідуалізму, сприяння держави підтримки та суспільного визнання досягнень бізнесу. Тому люди, виховані прямо або опосередковано старою (тоталітарною) системою мають будувати нову (підприємницьку) і часто це не виходить через відсутність навиків та культури підприємництва.

3. Криза довіри в економічній системі, яка проявляється у невиконанні договорів, неплатежах за отримані товари та послуги, започаткуванні ділових відносин з метою обману та незаконного привласнення товарів та послуг партнера.

4. Складність доступу до каналів збуту. Частими є випадки, коли доступ до мереж оптовиків і дистриб'юторів для МСП є закритим.

5. Слабка інфраструктура із підтримки МСП. Проникнення та вплив бізнес-інкубаторів, технологічних парків, інформаційно-консультаційних організацій та об'єднань суб'єктів підприємництва є незначною.

6. Конкуренція із зарубіжними виробниками, які в силу економічної політики країн походження є більш ефективними та мають конкурентну перевагу за ціною.

Враховуючи важкість входження на ринок малим підприємствам, державна підтримка відіграє важливу роль, вона може проявитись через подолання корупції на рівні регуляторного адміністрування державних органів влади, послаблення податкового навантаження, пільгове оподаткування, державне кредитування малого бізнесу за нульовою ставкою, впровадження безоплатних кваліфікованих консультацій для власників МСП з метою внесення в їхній бізнес кваліфікації професіоналів, якою самі підприємці не володіють.

Відкриття підприємства потребує великої кількості документації та отримання дозволів (санепідемстанції, пожежної безпеки тощо), через відсутність належної, докладної та зрозумілої кожному, інформації щодо дотримання цих вимог підприємці змушені вдаватись до корупції.

За даними статистики ІЕД, на рис. 3 наведено оцінку грошового вкладу малого та середнього бізнесу [11].

- Реєстрація
 - Ліцензування
 - Технічне регулювання
 - Санітарно-гігієнічний контроль
 - Перевірки (в т.ч. корупційна складова)
- } ~28 000 грн.

Рис. 3. Організаційні витрати на започаткування діяльності МСП в Україні

Прозорість та ефективність дозвільної системи, рівність у доступі та проходженні дозвільних процедур підприємствами впливають на рівень сформованості конкурентного середовища та значною мірою визначають ділову активність населення.

Податкове законодавство та способи його адміністрування провокують тіньовий бізнес та відсутність мотивації керівництва малих фірм у зміні свого статусу як суб'єктів, що можуть користуватися спрощеною системою оподаткування [1]. Тобто, відбувається усвідомлене гальмування розвитку і зростання обсягів діяльності, дроблення деяких середніх підприємств на більш малі. У табл. 2 відображена статистика кількості підприємств впродовж 2012-2016 років [12].

**Таблиця 2.
Кількість суб'єктів господарювання в Україні за 2012-2016 рр.**

Рік	Кількість суб'єктів господарювання					Частка малих підприємств у % до загального підприємств
	Підприємства			Усього підприємств	Фізичні особи-підприємці	
	Великі	Середні	Малі			
2012	698	20189	344048	364935	1235553	94,3
2013	659	18859	373809	393327	1329094	95
2014	497	15906	324598	341001	1591872	95,2
2015	423	15203	327814	343440	1631185	95
2016	383	14832	291154	306369	1559442	95,5

З даними статистики бачимо, що частка малих підприємств сягає 95%, проте це пов'язано в основному з дробленням великих підприємств на більш малі для зменшення оподаткування. За даними рис. 4 спостерігаємо скорочення кількості як великих підприємств, так і середніх, малих та фізичних осіб підприємців, що є свідченням скорочення ділової активності підприємств та погіршення бізнес-клімату в країні.

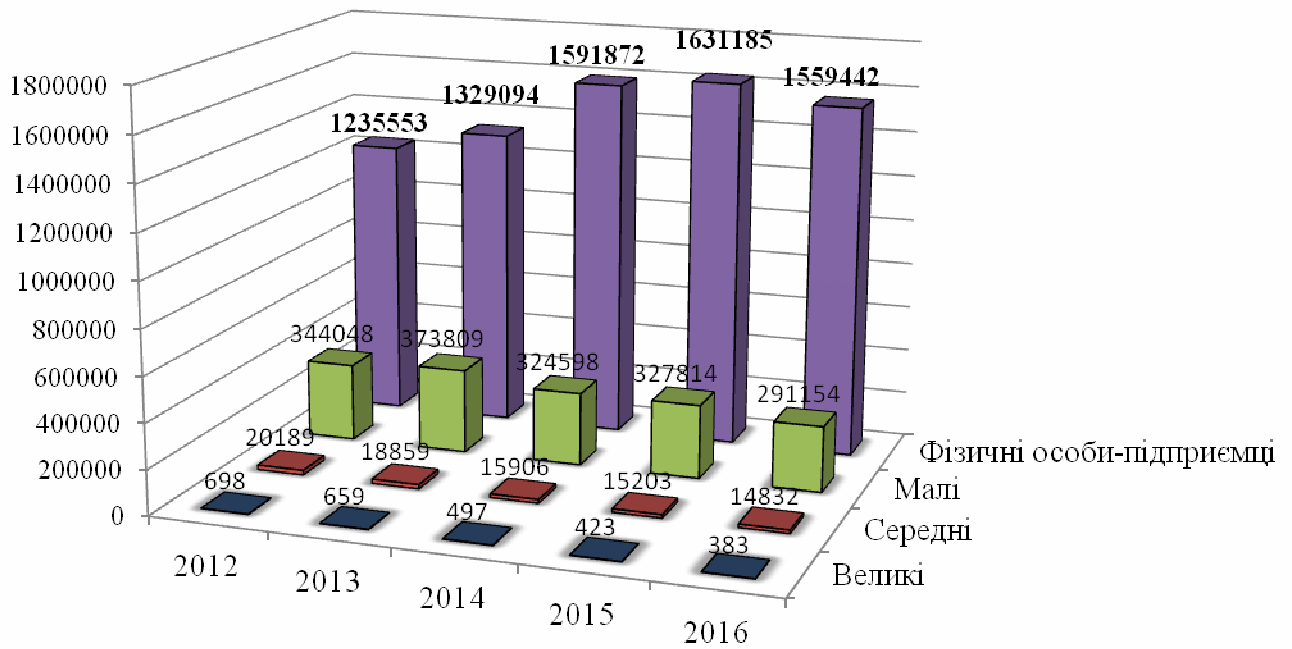

Рис. 3. Кількість суб'єктів господарювання впродовж 2012-2016 рр.

За даними рисунку кількість фізичних осіб підприємців перевищує загальну кількість підприємств і вона зростає впродовж досліджуваного періоду. Даний фактор пов'язаний передусім із поширеною практикою оптимізації податкового навантаження. За якої особи працюють на великі підприємства, реєструють себе як фізичну особу-підприємця та укладають договір про надання послуг підприємству-роботодавцю. Таким чином, підприємство не сплачує соціальні відрахування за найманого працівника. Основними сферами застосування такого механізму є ІТ-сфера, послуги сфери аутсорсингу, нотаріуси, юристи, консультанти тощо. Саме через це зростання кількості фізичних-осіб підприємців не можна розцінювати як приріст МСП в Україні.

Стан кредитування малого бізнесу знаходиться у досить скрутному становищі. Через ризик неповернення кредитних зобов'язань переважна більшість українських банків відмовляються співпрацювати з малими суб'єктами господарювання, оскільки для отримання кредиту вимагається велика кількість документальних підтверджень та заставне майно [6].

На рис. 4 наведена статистика щодо позик коштів для майбутнього підприємства, так для позики лише 11 % звертається в банк [11].

Рис. 4. Статистичні дані джерел фінансування МСП в Україні

Розвиток системи кредитування малого бізнесу з боку комерційних банків в нашій країні стикається з багатьма проблемами, серед яких [4, с.60]:

- високі відсоткові ставки за кредитами;
- відсутність необхідного заставного забезпечення у малих підприємств[6];

- дуже короткі терміни погашення кредиту;
- відсутність фінансової та бухгалтерської звітності оскільки кредит як правило береться на початку діяльності;

- вимагання подвійної чи потрійної застави від позичальника;
- невідповідність фінансової звітності підприємців, які працювали за спрощеною системою оподаткування, вимогам банків (у цьому випадку можливо надання кредиту як фізичній особі, під заставу);

Доцільним, на нашу думку, є створення державної інституції в межах Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, який буде проводити оцінку перспективності малого бізнесу, і на основі даної оцінки запровадити програми пільгового кредитування. Ввести пільгове оподаткування прибутку комерційних банків, одержаного за рахунок кредитування малих підприємств.

Труднощі прогнозування економічної ситуації пов'язані перш за все із економічною кризою. Постійне зростання цін, значні коливання курсу гривні та втрата робочих місць через банкрутство великої кількості підприємств - величезна проблема, яку теперішній владі необхідно вирішувати.

Інформаційна підтримка з боку держави найкраще розкривається шляхом підтримки мережі інформаційно-аналітичних центрів МСП, які надавали б інформаційну підтримку щодо складання звітності, основних норм ПКУ та інших нормативно-законодавчих актів, а також надавали б інформацію, щодо стану ринку, в тій чи іншій сфері. Таким чином, керівництво малих підприємств мало б змогу орієнтуватися на отримані дані у прийнятті стратегічних рішень та функціонувати більш ефективно.

Важливо зазначити, що розвиток МСП у кожному регіоні є різним, і це залежить від ділового клімату в тому чи іншому регіоні. Діловий клімат формується під впливом державної регуляторної політики з одного боку та перспектив регіону з іншого боку. Експерти оцінили регіони України (рис. 5) на основі опитування підприємців щодо 4 критеріїв: якість ділового середовища, поточна бізнес-активність, довготривала бізнес-активність та оцінки трьох основних регуляторних процедур (реєстрації, податкового адміністрування, перевірок) [11].

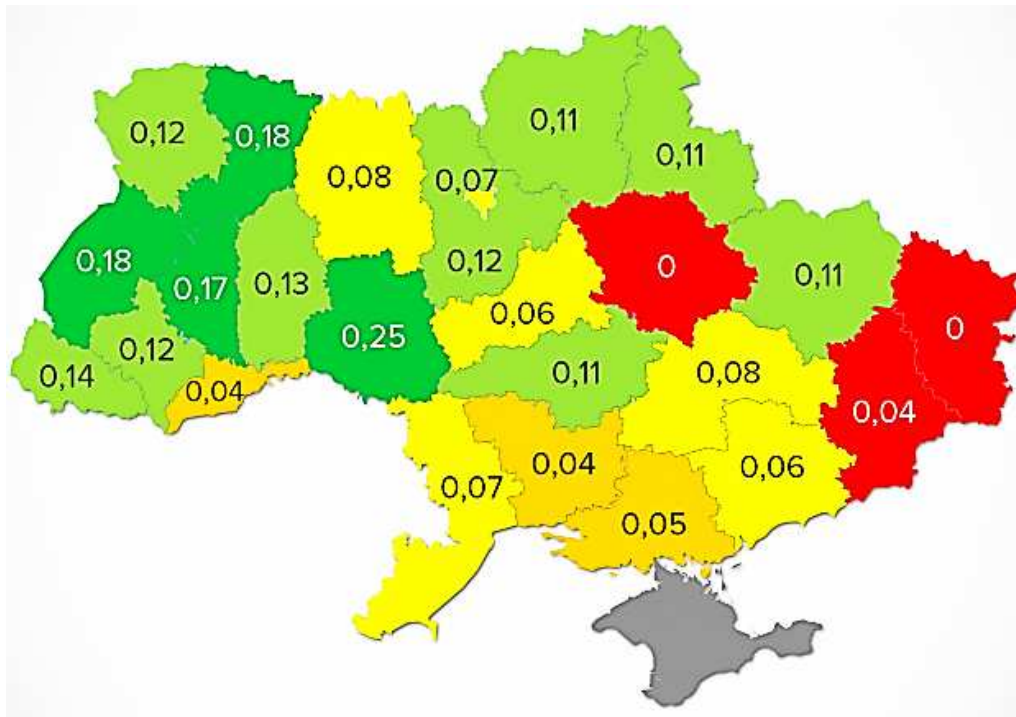

Рис. 5. Регіональний індекс ділового клімату в Україні у 2016 році

Сьогодні важливим є вирішення проблем розвитку МСП в Україні, налагодження його ефективної та тісної співпраці з великими підприємствами. Тому, на нашу думку, державна та регіональна влада повинна:

- сприяти розвитку підприємницької інфраструктури (інформаційно-аналітичних центрів підтримки МСП, бізнес-інкубаторів, технопарків, тощо);

- спростити податкову систему України та зменшити податкове навантаження із внесенням змін у ПКУ;

- запровадити програми пільгового кредитування. Ввести пільгове оподаткування прибутку комерційних банків, одержаного за рахунок кредитування малих підприємств.

- активізувати боротьбу із корупцією, що дасть змогу полегшити діяльність МСП, залучати інвестиції підвищувати ділову активність;

- впровадити на регіональному рівні посади бізнес-омбудсменів, які займатимуться адвокацією бізнесу,

налагодженням діалогу «влада-бізнес», вирішенням спорів між підприємствами в ділових відносинах;

- розробити правові механізми легалізації тіньового бізнесу в Україні. Це має бути реалізовано через оголошення податкової амністії для тіньових капіталів в Україні та офшорних капіталів за кордоном. Механізм має передбачати звернення підприємця до державної структури з заявою податкової амністії, сплати податку на тіньовий капітал в розмірі 5-7% та отримання декларації від держави про відсутність податкових претензій від держави станом на дату сплати податку. Даний механізм має бути відкритим протягом обмеженого періоду (1 рік), після чого податкова амністія завершується, а держава докладає всіх зусиль для розслідування і пошуку тіньового бізнесу та офшорних капіталів, які не пройшли податкову амністію.

Діловий клімат в регіоні, це не тільки наслідок вмілої та продуманої державної політики. Це в першу чергу, наслідок підприємницьких здібностей, у поєднання із організаційними навичками, знаннями, досвідом, вмінням поєднати таланти працівників в єдину ефективну систему. Підприємства, які зростають в «теплих умовах» приречені на провал у полі реальної конкуренції. Відповідь на виклики, що стоять перед малими підприємствами, мають культивуватися також і в середині бізнесу, а не тільки в державній політиці.

Для прийняття викликів сучасності МСП повинні:

- зорієнтувати фокус уваги на масштабування бізнесу, перетворення його в середнього та великого розміру підприємства відповідно, які, не зважаючи на державну політику, можуть самостійно залучати кредити, інвестиції, реалізувати інвестиційні проекти тощо;

- активно інвестувати в розвиток ключових осіб бізнесу. Успіх бізнесу створюється в головах людей, які його створили та розвивають, а пізніше через їх рішення, трансформується в реальні результати. Тому інвестиції в знання, вміння, навички керівників та виконавців буде запорукою успіху малого бізнесу;

- орієнтувати виробництво на експорт на ринки ЄС, Канади, США, які є високо платоспроможними та висококонкурентними. Дійсно якісний продукт українського виробництва матиме перевагу за ціною. Експорт також є ефективним інструментом конкурентної боротьби із іноземними компаніями, доступ яких до українського ринку відкритий в рамках угоди про асоціацію із ЄС. Створення мультифакторної конкуренції іноземним виробникам диверсифікує ризики та джерела надходження коштів;

- створювати асоціації, об'єднання для відстоювання власних інтересів та лобюванню рішень на державному рівні, які сприятимуть розвитку МСП. Об'єднання у будь-якій формі – це завжди можливість обмінюватись думками, ідеями, діяти однією силою задля спільних цілей, спільно працювати із зацікавленими групами – банками, державними інституціями, міжнародними організаціями, громадськими організаціями, освітньою інфраструктурою, інвесторами тощо.

- «Мислити глобально, діяти локально» - порада, яка є виправданою і для МСП, так і для великого бізнесу. На нашу думку, для МСП – це синонім майбутнього успіху. Глобалізація і, як наслідок, розмивання меж країн, культур, мислення, веде до того, що інструменти, методи та підходи в управлінні, інновації можна застосовувати в локальних межах. Якщо малий бізнес завжди буде на вістрі «новизни» та інновацій: нові технології, нові методи господарювання, нові підходи до управління, гнучкість, інформатизація, оптимізація витрат та операцій, то такий бізнес неминуче приречений на успіх, оскільки він постійно рухається вперед.

Фокус малих підприємств на нові технології і обладнання (запорука якості при низьких витратах), інновації в управлінні (зростання продуктивності праці), інвестиції в навчання і розвиток персоналу (створення основи подальшого розвитку підприємства) – це і є основні напрямки, які будуть ефективною відповіддю МСП в Україні на сучасні виклики, які стоять перед ними.

Вміле поєднання підприємницьких талантів із продуманою державною політикою, перетворить мале підприємництво на міцний фундамент сталого економічного зростання в Україні. Розбудова економіки України та її інтеграція до європейської економіки обов'язково повинні відбуватися з використанням МСП як потужного важеля цієї розбудови. Реалізація потенціалу, головних конкурентних переваг, справжньої ролі МСП, здатна посилити стійкість до глобальних викликів і сприяти виведенню України на траєкторію упевненого стійкого зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження теоретичних підходів та еволюції розвитку МСП в загальній структурі національної економіки показало, що воно являє собою багатогранне явище економічного та соціального життя українського суспільства. Малий бізнес є необхідним елементом ринкової економіки, стабілізатором соціальних відносин в суспільстві, важливою складовою інноваційного розвитку окремого регіону та держави в цілому. Разом з тим, в національній практиці державного регулювання української економіки не сформовані та не реалізовані загальні принципи і підходи до оцінки впливу МСП на її розвиток.

Таким чином, не зважаючи на те, що формування державної політики розвитку МСП, створення цілісної системи його державно-громадської підтримки – досить складний і тривалий процес. Вже сьогодні можливо і необхідно удосконалювати організаційно-правові та економічні засади відповідної державної політики. Адже вжиття заходів щодо забезпечення розвитку МСП допоможе розв'язанню соціально-політичних завдань; формуванню широкого прошарку дрібних власників (середнього класу), який є основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства, і, відповідно, послаблення тенденції до соціальної диференціації населення.

Література.

1. Герасимчук Л. С. Оподаткування малого бізнесу в Україні: сучасний стан та перспективи

розвитку. / Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки, №5/2013

2. Балабенко О.В. Удосконалення механізму реалізації регуляторної політики держави щодо оподаткування господарської діяльності суб'єктів малого бізнесу // *Актуальні проблеми економіки*. - 2008. - № 7. - с. 9-15.

3. Биковець В. Кредитування малого та середнього бізнесу: проблемні питання і шляхи // *Україна BUSINESS*. - 2008. - 26 червня. - с. 5.

4. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку // *Актуальні проблеми економіки*. - 2009. - № 1. - с. 59-64.

5. Карковська В.Я. Особливості оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств / В.Я.Карковська // *Науковий вісник НЛТУ України*. – Львів: Видавництво Національного лісотехнічного університету України. - 2013. – Вип. 23.13. - С. 254-258.

6. Васильєва Д. В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / *Механізм регулювання економіки*, 2011, № 3. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_14/D_V_VasilyevaTopical_Problems_of_Small_Business_Development_in_Ukraine.pdf

7. Кавтиш О. П. Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу та шляхи підвищення їх прибутковості / О. П. Кавтиш, Т. О. Колісна // *Електронне наукове фахове вид. «Ефективна економіка»*. № 5, 2013. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028>

8. Костюк О.М. Самостійне існування малого бізнесу / О.М. Костюк // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2010. - №12. – с. 44-48 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=639&i=11>

9. Турчак В. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні / *Молодий вчений*. - 2013. - № 1(01). - с. 39-44.

10. Statistics on small and medium-sized enterprises/ Eurostat statistics explained// [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises

11. Дослідження бізнес клімату в Україні/ Інститут економічних досліджень і політичних консультацій // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/areas_of_research/business_climate

12. Сайт державної статистики України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References.

1. Herasymchuk, L. S. (2013), “Taxation of Small Business in Ukraine: Current Status and Development Prospects”. / *Molodizhnyj naukovyj visnyk*, vol. 5. pp. 3-4.

2. Balabenko, O.V. (2008) “Improvement of the mechanism of implementation of the regulatory policy of the state regarding taxation of economic activity of small business entities”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7. pp. 9-15.

3. Vykovets', V. (2008), “Lending to small and medium-sized businesses: problem issues and ways”, *Ukraina BUSINESS*, pp 5.

4. Vyhovs'ka, V.V. (2009), “Small business in Ukraine: the current state and development trends”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 59-64.

5. Karkovs'ka, V.Ya. (2013), “Features of evaluation of financial and economic security of enterprises”, *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23 no. 13, pp. 254-258.

6. Vasyli'eva, D. V. (2011), “Topical problems of small business development in Ukraine”, *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, [Online], vol. 3, available at: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_14/D_V_VasilyevaTopical_Problems_of_Small_Business_Development_in_Ukraine.pdf (Accessed 24 Feb 2018).

7. Kavtysh, O. P. and Kolisna T. O. (2013), “Analysis of small businesses and ways to improve their profitability”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028> (Accessed 18 Mar 2018).

8. Kostyuk, O.M. (2010), “Development of small business in Ukraine”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=639&i=11> (Accessed 19 Mar 2018).

9. Turchak, V. V. (2013), “Current situation, problems and prospects of small business development in Ukraine”, *Molodyj vchenyj*, vol. 1. no. 1, pp. 39-44.

10. The official site of Eurostat statistics explained (2015), “Statistics on small and medium-sized enterprises” available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises (Accessed 17 Mar 2018).

11. The official site of The Institute for Economic Research and Policy Consulting (2015), “Business climate research in Ukraine” available at: http://www.ier.com.ua/ua/areas_of_research/business_climate (Accessed 07 Mar 2018).

12. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2016), “Economic statistics of small and medium enterprises”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 12 Mar 2018).